ARMENIA. Journal en langue Arménienne fondé à MARSEILLE en 1885

ԱՐՄԱՆԻԱ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱԺՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամբողջ 33րդ տարեշրջանի (1917 օգոստոս–1918 յուլիս) բաժնորդագինն է 20 ֆրանգ. Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար 10 ֆրանգ, ԿԱՆԽԻԿ։ Ամսական բաժնորդագինն է 2 ֆրանգ. Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար 1 ֆրանգ.։ Նամակ կամ դրամ ղրկել այս հասցէով.

M. PORTOUKALIAN
Directeur du journal *Armenia*
MARSEILLE (France)

ԼԳ. ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 46

1918 ՅՈՒՆԻՍ 12 Դշ.
(Հ. Տ. 1918 Մայիս 30)

ՊԱՏՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը եթէ հարկ համարի, հատուցելով և կամ մատամբ միայն կը հրատարակէ իրեն ղրկուած գրութիւնները։ Պարտաւոր չէ վերադարձնել չհրատարակուած ձեռագիրները։

Ծանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով։

Ծանուցման 1 միջակ դիրը 1 սանդիմ կարժէ. 1 գլխագիրը 2 սանդիմ։

Les annonces en français et en arménien sont reçues au bureau de la Rédaction : Place Alexandre-Labadié ,17

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԱՐԵՑՈՅՑ

Պատկերազարդ
1918

Լոյս տեսաւ Փարիզահայ Տարեցոյցը որին ամէնքն ալ անհամբեր կսպասէին եւ որ 1917ի Տարեցոյցէն շատ աւելի ընդարձակ եւ շքեղ կերպով հրատարակուած է այս տարի։ Կը բաղկանայ 19հարիւրորդամէջը երկարութեամբ եւ 10հարիւրորդամէջը լայնութեամբ 160 երեսներէ որոնց վերջին 8 երեսները միայն կը պարունակեն 1918 Թուականի Օրացոյցը. մնացած մասը նուիրուած է Հայութեան վերաբերեալ հայերէն եւ ֆրանսերէն յօդուածների որոնք գրուած են Հայ եւ Ֆրանսացի ծանօթ գրիչներէ. այնպէս որ այս գիրքը գնողը ոչ միայն ներկայ տարիի ՕՐԱՑՈՅՑ մը ունեցած պիտի լինի, այլ եւ գիրք մը որ ամէն տարի եւ ամէն ժամանակ պէտք է կարդայ եւ որը կընայ նուիրել նաեւ իր ֆրանսացի բարեկամների, փոքրիշատէ ճանչցնելու համար Հայութիւնը։ Զարդարուած է նաեւ 100ի չափ պատկերներով եւ նկարներով որոնցմէ ոմանք կը ներկայացնեն Թիւրքերի ըրած կոտորածներն ու խժդժութիւնները, Հայերի ինքնապաշտպանութեան խումբերը եւ այլն։

Զնայելով տպագրական նիւթերի այժմեան տարօրինակ թանգութեան եւ հրատարակչական գործի մեծ դժուարութիւններին, հրատարակիչը, Տիար Կ. Ֆ. Ներսէսեան (որի հասցէն է 272, Rue St. Jacques – Paris), համեմատապէս աժան գին մը նշանակած է. Փարիզի մէջ իրմէ ստացողներին համար՝ Ա. կարգինը 3 ֆր., Բ. կարգինը 4 ֆր. եւ Գ. կարգինը 7 ֆրանգ. ամէնքն ալ միեւնոյն պարունակութեամբ եւ միեւնոյն ձեւով. միայն թուղթերն են որ աւելի թանկագին տեսակէն են։

Հրատարակիչը որոշած է իր այս աշխատութեան արդիւնքէն կարեւոր մաս մը յատկացնել Միջագետքի մէջ տառապող մեր հայրենակիցներին։

Ա. բժէնիի գրասենեակին մէջ եւս ծախու կը գտնուին Ա. եւ Բ. տեսակները, որոնց Ա. տեսակը Մարսէյլի մէջ գնել ուզողներին կը վաճառուի 3 ֆր. եւ 25 սանդիմի. իսկ Մարսէյլէն դուրս ղրկուելով 3 ֆր. եւ 50 սանդիմի. Բ. տեսակը Մարսէյլի մէջ 4 ֆր. եւ 25 սանդիմի, իսկ Մարսէյլէն դուրս ղրկուելով 4 ֆր. եւ 50 սանդիմի։

Ա. տարիի (1917 Թուականի) Տարեցոյցներէն մէկ քանի օրինակ մնացած կան տակաւին մեզ մօտ. ներկայ 1918 Թուականի Տարեցոյցը մեզմէ գնել փուութացողներին կրնանք տալ 1917ի Տարեցոյցն ալ 1½ ֆր.ի զեղչուած գնով եթէ կը փափաքին այն ալ ունենալ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Անգէն զօրակոչ. — Հէնրի Մորկընթօ եւ Հայերը. — Հայաստան եւ Կովկաս. — Թիւրքահայ կեանք (Շաբաթական տեսութիւն «Հորիզոն»ի). — Նամակ Անդրանիկին. — Տեղական. — Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղէն. — Շնորհաւորական եպիսկոպոսը. — Մանկան միս ծախող Թիւրք մը. — Դաշնակից տէրութիւնների երկու կարեւոր որոշումները. — Պատերազմական լուրեր. — Ծանուցումներ։

ԱՆԶԷՆ ԶՕՐԱԿՈՉ

Հայաստանի Ապահովութեան Խորհուրդի և Անդրանիկի զօրակոչը չը-պատկանիր միայն Կովկաս ապաստանած Թիւրքահայութեան։ Մն ունի իր մէջ բարոյական լայն իմաստ մը որ կը հասնի արտասահմանի հայութեան և զայն ևս կը հրաւիրէ ի պարտականութիւն։

Ի՞նչպիսի գեղեցիկ կոչ ուր հայ ազգի վեհ հոգին բիւրեղացած կը տեսնենք իր ամբողջ մեծութեամբ։ Փախստական, մերկ ու անօթի ամբոխ մը չէ որ կը հրաւիրուի իր կուրծքը դէմ տալու դաժան թշնամիին որ կսպառնայ այս անգամ հիմնայատակ քանդել մեր հայրենիքը։ Այդ տարագիր ժողովրդի կողքին մեր ռուսահայ եղբայրներն են որ կը կանգնին իրենց անձնուիրութեան բովանդակ կրակովը։

Օրհասական վտանգի մը դէմ կը գտնուին անոնք. բայց դիմանան թէ ընկճուին, յաղթանակը շահած պիտի ըլլան յամենայն դէպս. եթէ պարտութիւններ կան որոնք յաղթանակէն բարձր կարժեն, ապահովաբար հայկականը առանց առաջնադոյնը պիտի ըլլայ։

Զգիտենք թէ բաղդը ո՞ր կողմ կը ժպտի այժմ. դժուար է մեր հետաքրքրութեան յաղուրդ տալ թիւրքական աղբիւրներէն որոնք նեխած են թիւրքական հոգիին պէս և մինակ իրենց յաղթանակները կը կրկչացընեն հանուր աշխարհի ականջին. բայց հաւանական կը թուի որ հայ և վրացական բանակին վիճակուած չեն բարեգէպ կռիւներ, որովհետև անոնք ոչ միայն ստիպուած են կուրծք տալ աւելի կազմակերպուած բանակի մը, այլ և պաշտպանել իրենց կռնակը ուր դաւաճան տարրեր դարանակալ կսպասեն ամէն վայրկեան յարձակելու։ Հայ և վրացի զինուորները պիտի երթան ճակատ, առանց ապահովութիւն ունենալու որ իրենց մայրերը և զաւակներ հանդիսատ ու ողջ պիտի մնան իրենց բացակայութեան։ Պարզ է թէ ինչպիսի՛ անել ճանապարհներու միջև կը գտնուին Հայերը առանց պաշարի, առանց առատ ռազմանիւթի։ Իրենց համար ոչ մէկ արտաքին օգնութեան յոյս կայ առ այժմ։

Այս ճգնաժամային բայց և պաշտելի պատկերին դիմաց՝ ի՞նչ է մեր կեցուածքը. ոչ միայն ազատ ենք անմիջական վտանգէն որուն ենթարկուած է ամբողջ Երկրի և Կովկասի Հայութիւնը, այլ և ինքզինքնիս ազատ կզգանք անոնց վրայ չխորհելու, հանգիստ քնանալու և լոկ մեր հաճոյքը հետապնդելու։

Ի՞նչ պիտի ըսէին մեզի մեր այն եղբայրները որոնք հայ պատմութեան դիւցազնական փառքը կը կերտեն այժմ մաքառելով անհաւասար, երբ տեսնէին թէ արտասահմանի մէջ ալ պատկառելի հայ երիտասարդութիւն մը կայ որու մէկ մասին ամենամեծ անձնուիրութիւնը կը կայանայ դիմոքնալու և գուարճանալու մէջ։

Ահա թէ ինչո՛ւ Անդրանիկի զօրակոչը ուղղուած է և մեզ։

Եթէ զէնքի տակ մտնելու դատապարտուած չէք, հայ երիտասարդնե՛ր, անզէն զինուորագրուեցէք, ամէն առաքինութիւն և բարոյական առողջութիւն ապաննող մոլութիւններու դէմ մաքառելու, կռուելու. ասիկա մեծ զոհողութեան չկարօտիր, ասիկա եթէ ոչ ամբողջապէս, դէթ փոքր չափով արժանի պիտի ընէ մեր կռուի եղբայրներու փառքովը հպարտանալու։

Ի՞նչ ազատ, քաջաբեր մահ մընէ այն որ կը վարակէ արտասահմանի հայ երիտասարդութեան մէկ մասը։ Արդեո՞ք չափազանց ազատութիւնը սպաննած է մեր մէջ ամէն գեղեցիկ զգացում։ Զենք ուզեր հաւատալ այս ամօթին։ Գուցէ արտաքին խա՛մ մը է, քո՛ մը է որ ծածկած է հայ երիտասարդութեան սրտին մէջ թաքնուած գանձերը։

Եկէք սրբենք այդ քսերը, եղբայրնե՛ր, թերևս ազատանքներ չունան անոնց տակէն։ Եւ ասոր համար ի՞նչ բան կայ աւելի դիւրին քան թէ իրար քով դալ սրտակցիլ, օգտակար ընթերցանութիւններով մշակուիլ, վերակոչել հայ պատմութեան անցեալը և ապրիլ ներկայով, խորհիլ, խորհրդակցիլ։ Ասոնք են որ մեզ պիտի զանազանեն անասուններէն ու բոյսերէն որոնք ոչ թէ կապրին այլ կաճին անպտայ և անմտասոգ։

Անդրանիկ Հայաստանի բերնով անզէն զօրակոչ մ՚է որ կուղղէ մեզ։

Ի՞նչ ահռելի հակադրութիւն. . .

Աւելի լաւ պիտի ըլլար մեր մարմինները յանձնել շուներուն որ բըզբքտեն քան թէ այսպէս անանկանալ հոգեպէս և բարոյապէս։

Այսօթ մեզ, եթէ անոնց գերագոյն զոհաբերութեան դէթ առաջին ստանգուխներուն հասնելու կամքը և ընդունակութիւնը չունինք։

Թ. ԵՂԻՇԷ

ՀԷՆՐԻ ՄՈՐԿԸՆԹՕ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

(Շար. 45րդ Թուէն եւ վերջ)

«Կէս օրի տեսներ կիմանամ թէ քաղաքին մէջ մնացած են միայն երկու Հայեր, ջաղացպան մը և հացագործ մը որոնք կառավարութեան կողմէ վար դրուած էին իրրև պէտքի մարդեր։ Ասոնք մեզ կը պատմէին թէ բոլոր այր մարդիկ իրարու կապուած քաղաքէն դուրսը հրացանաղարկ եղած են. կիներ և երեխաներ մօտակայ գիւղերու յարդանոցներուն մէջ հարիւրներով իրարու վրայ դիւելով ողջ ողջ այրուած են և շատ շատեր դեռ թափուած. մեր աչքերով տեսանք շատ մը կիներ և աղջիկներ որոնց պատասուն հագուստներու վրայէն արիւնը կը հոսէր

անղաղար ու լղեռ ՜ և ի ՜ և, խեղճերու նման հոս ու հոն կփախէին փրկութիւն գըտնելու։ Ո՞վ կարող է նկարագրել այդ ամենը. ու երբ աւելցնենք ատոնց վրայ ամբողջ հայ գիւղերու հրկիզումը, տուներու քանդումը, կրակի ու բոցի սև ծուխը, այն ատեն ոճիրը իր կատարելութեան հասած կլինի։

Շաբթուայ մը ընթացքին ամէն ինչ լըմցած էր. սեղական պաշտօնեաներ ինչպէս և հասարակ զինուորներ իրենց կատարած աշխատանքներու համար ինքզինքնին հըպարտ կզգային։ Երբ Մուշ քաղաքը թողուցինք, գիւղերը դեռ կայրէին. իսկ քաղաքի տուներուն մէջ գտնուած ու Հայերուն վերաբերեալ բոլոր իրերը վերցուած էին։

Մուշի մէջ գտնուած 25,000 բնակչութենէն ոչ մէկ Հայ ողջ տեսանք, իսկ 300 գիւղերու ամբողջ Հայութեան վիճակուած էր նոյնը...

Ճամբայ ելանք դէպի Սէրդ. մեզի ընկերացող զինուորները հպարտութեամբ մեզի ցոյց կուտային թէ ո՞ւր և ինչպէ՞ս և քանի՞ կիներ ու աղջիկներ առևանգեցին և կամ սպաննեցին։ Երբ Խարբերդ հասանք, քաղաքին որբանոցը լեցուած էր. իսկ Մամուրէթ-իւլ-Ազիզը եղած էր Հայերու գերեզմանը։ Անոնք որ ճանապարհի ընթացքին ողջ մնացած էին, Սէրդէի մէջ գտան իրենց համար պատրաստուած գերեզմանը։

Մամուրէթ-իւլ-Ազիզի մէջ գտնուած Հայութիւնը երկու ամիսներէ ի վեր սոսկալի տառապանքներու ենթարկուած էր. բարեկեցիկ ընտանիքներէն մինչև յետին աղքատը նոյնութեամբ կպատմէին. ոտքերնին ու ձեռքերնին իրարու կապուած, փայտի վրայ կզարնէին. ապա ձեռքի ու ոտքի մատներուն եղունգները կքաշէին. յետոյ երեսի մազերը խանձելով, իրենց ճակատներէն սիներուն կզամէին. իսկ շատեր արտաքնոցներուն մէջ երեսն ի վար կկախուէին։ Որքա՜ն գոյրեխ է իրականութիւնը։ Բայց դեռ աւելին կայ։ Գըմբաղ զոհերու աղաղակը փողոցէն անցնողներուն անլսելի դարձնելու համար, բանտին չորս կողմը տաւուլ զուռնայ յաղթանակը (?) կտօնէր։

Ցուլիս 1ին Խարբերդէն 2.000 Հայեր իբրև զինուոր քաղաքէն կը հանէին, ճամբաներ նորոգել տալու պատրւակով։ Իրիկուան դէմ լեռան մը ստորոտին մօտ անոնց ամբողջն ալ իրարու կապուած հրացանազարկ կըլլան. հազիւ մէկ քանի հոգի մըթութեան մէջէն փախչելով կազատէին անտառներ։ Յաջորդ օրը երկրորդ խումբ մըն ալ ճամբայ կը հանէր Տիարպէքիրի ուղղութեամբ. ատոնց մէջ կային և մեր երեք որբերը, որոնք մի քանի տարիներ ծառայած էին իբր կառավարական պաշտօնեաներ։ Միևնոյն իրողութիւնը կկրկնէի և այս երկրորդ երկհազարեակի գըլխուն. և նոյն իսկ քիւրտ կիներ իրենց տուներէն դանակներով դուրս կգային սպաննելու համար հայ սպաները։ Այս երկրորդ խումբէն ալ յաջողեցան մի քանի հոգի փախուստ տալ. և երբ կառավարութիւնը իմացաւ, քաղաքը մնացածները ճամբայ հանելէ երկու օր առաջ անօթի ծարաւ կթողուր որպէս զի անոնք այլևս անկարող ըլլային փախչելու։

Հայ կաթոլիկ արքեպիսկոպոսը իր աշգայիններով մէկտեղ սպաննուած էին։

Ու ցարդ կառավարութեան մօտ գործօղ հայ պաշտօնեայներ ևս միևնոյն վիճակին ենթարկուեցան։»

Այսպէս կվերջանայ գերման միսիոնարի պատմութիւնը և դեռ Հէնրի Մորկընթօ կշարունակէ։

Հայկական այս ջարդերը ու տեղահանութիւնները եթէ ուշի ուշով քննենք և մարդկային անհամեմատ կորուստը բաղդատենք գործադրուած անմոթ միջոցներու հետ, մենք կտեսնենք որ մարդկային պատմութեան մէջ բնաւ երբէք այսպիսի աՀռելի ոճիր գործուած չէ։ Ցաւալի հարց կտամ մեզ թէ քանի՞ Հայեր սպաննուած, ողջէն մեռած և կամ տեղահանուած են ու քանիներ աքսորավայրերու մէջ կգտնուին։ Գերականս Պրայսի ցոյց տուած վիճակագրութենէն մենք կտեսնենք թէ պատերազմէն առաջ (1912) օսմանեան կայսրութեան մէջ կգտնուէր 1.600.000էն-2.000.000 Հայեր. ասոնցմէ 182.000 դէպի Կովկաս փախուստ տուաւ, 4.200ի չափ դէպի Եգիպտոս, իսկ Կ.պոլսի շրջանները դեռ կը գտնուէին 150.000 չափ։ Այս ցոյց տըրւած թիւերէն հազիւ մի քանիներ փախուստ տալով ապաստանած են լեռներու կամ կիրճերու մէջ։ Այսպէս մէկ միլիոնի չափ բնակչութիւն իրենց տուներէն տեղահանուած և քշուած են սիրիական անապատները։ Աքսորուածներու թիւը 600.000էն 800.000ի կհասնի, որոնք աննկարագրելի թշուառութեան մը մէջ կանգնած, անօթի ծարաւ, աչքերնին դէպի Ամերիկա կդարձնեն, անկէ օգնութիւն սպասելու յոյսով։

Այժմ մեր առջև հարց կծագի թէ արդեօք գերմանական կառավարութիւնը ո՞րքան պատասխանատու է հայկական ջարդերու և տեղահանութեանց մէջ. անվախօրէն եւ ամէնէն ազդուօրէն կրնամ յայտարարել թէ գերման կառավարութիւնը կարող էր արգիլել եթէ ուզէր։ Իմ անձնական ջանքերս Կ.պոլսի գերման դեսպանին ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար այդ խնդրի շուրջ ի զուր անցան. իմ բոլոր անձնական տեսակցութիւններուս միջոցին ես հաստատած էի դեսպանին թէ միայն գերման կառավարութիւնը պատասխանատու պիտի համարուի իր դաշնակցի գործած մեծ ոճիրին համար. նոյն իսկ գերմանական տնտեսական շահու տեսակէտէն խնդիրը վեր առնելով, կպարզէի թէ Թիւրքիա ի նպաստ Գերմանիոյ չէ որ Թիւրքիոյ ծուծը կազմող հայ տարրը ընաջնջումի կենթարկէին. ու թէ վաղը երբ Գերմանիան ուզէ իր իշխանութեան տակ առնել Թիւրքիան, ոչինչ պիտի գտնէ արժէքաւոր այլ միայն Empty spell (պարապ հմայք) մը։ Իմ բոլոր ջանքերս պարապ տեղը վատնելէ վերջ, դիմեցի իմ կառավարութեան միջոցով որպէսզի Պէրլինի կառավարութիւնը բարոյական ազդ գործածէր իր հիւպատոսի վրայ. արդիւնքը այն եղաւ որ գերման դեսպանը Բ. դուռ ուղարկեց բողոքագիր մը հայկական ջարդերու մասին. այդ ծանուցագրի նպատակն էր միայն ու միայն գերման կառավարութիւնը իր պատասխանատուութեան ոճիրէն փրկել. գործնական ոչ մէկ հանգամանք կկրէր։ Ես դարձեալ կըսեմ թէ Գերմանիան անտարակոյս կարող էր կասեցնել հայկական ջարդերը։

Հայկական հարցի որոշ լուծումի մասին ոևէ կարծիք չէ կարելի յայտնել դեռ. բայց մէկ բան պէտք է լաւ հասկցուի, այն է թէ Հայերը պէտք է թիւրքական գերիշխանութենէն ազատուին։

Բայց արդեօք ամբողջ Եւրոպայի և Ամերիկայի չորս հարիւր միլիոն քրիստոնեայ քաղաքակիրթ ժողովուրդները պիտի ներե՞ն թիւրք կառավարութեան իր այս գործած մեծ ոճիրին համար. արդեօ՞ք այս վերջիններս ալ Գերմանիոյ նման պիտի սեղմեն Թիւրքի արիւնաթաթախ ձեռքը ու հաշտուէին մարդկային անարդարութեան հետ. արդեօ՞ք անոնք ալ չքանչաններ պիտի բաշխեն թիւրք մոլլաներուն և քիւրտ պէկերուն ինչպէս քայզը սուլթանին վարձատրեց մեծ պատերազմական չքանշանով։ Արդեօ՞ք թիւրք բարբարոսութիւնը, անմեղ հայ կոյսերու բանաբարումը, հարէմներէն ներս ու դուրս, բաց դաշտերուն մէջ, մանկամարդուհիներու հրապարակային վաճառումը, հարիւր հազարաւորներու մորթոտումը, սովալլուկ անօթի մանուկներու լացը, ամբողջ գիւղերու ու քաղաքներու հրկիզումը, սրբավայրերու կործանումը, վերջապէս բոլոր յօժար մտօք կատարուած թիւրքական եղեռնը քրիստոնեայ ազգայնակցութեան վրայ, արդեօ՞ք այս ամէնը անպատիժ պիտի մնան։ Այո՛, պէ՞տք է թոյլ տալ Թիւրքիային որ քաջալերուած մեր երկմիտ վախկոտութենէն՝ շարունակէ իր քանդումի և սպանութեան գործը, նոյնելով բոլոր քրիստոնեայ ժողովուրդներուն վրայ իբրև «անհաւատ շուներու». պէ՞տք է թոյլ տալ թիւրքական արիւնարբու դազաններուն որ կրկին յօշոտեն ու կրկին բզկտեն Հայաստանը. ո՛չ. միայն մէկ բան պէտք է ընել. ամէն գնով աշխատիլ, գործնական քայլեր առնել, ազատելու համար հին Արևելքի քաղաքակիրթ քրիստոնեայ հայ ժողովուրդը թիւրքական գերիշխանութենէն։

Թարգմ. Արտ. ՀԱՅԵԱՆ

Մայիս 15, Ֆրանսա

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍ

Կովկասի նոր փոստային եւ հեռագրական ուղղակի յարաբերութիւնները առայժմ դադրած լինելով, կցկտուր լուրեր միայն կը հասնին անկէ, որոնք, աւա՛ղ, դժոխային վիճակ մը կը ներկայացնեն Թիւրքերի բարբարոսութեան հետեւանքով։

Բայց Հայաստան եւ Կովկաս գտնուող քաջ Հայերի ինքնապաշտպանութեան ըղձացումը եւ անձնուէր գործունէութիւնը հիանալի եղած է եւ ամէն գովեստէ վեր։ Չնայելով որ բազմաթիւ եւ զօրաւոր թշնամիներէ շրջապատուած, Ռուս կառավարութենէն լքուած, իրենք գրեթէ անզէն եւ անօթի եւ ոեւէ կողմէ օգնութիւն համնել յուսահատական վիճակի մը մէջ կը գտնուէին, իրենց անբաւական միջոցներով շարունակած են, աւելի կամ նուազ յաջողութեամբ, դիմադրել թշնամիին եւ սովին։

Կովկասաբնակ Հայ ժողովուրդի ոգեւորութիւնը այն աստիճան խանդավառ եղած է որ երբ գեներալ-մայոր Անդրանիկ, բանաստեղծ Ահարոնեան եւ այլն հրապարակախօսած եւ դիմում բրած են մեր ազգայինների պարտականութեան զգացման, ունկնդիր կիներ իրենց զարդեղէններ իրենց վրայէն քաշեր հաներ եւ առանձնախօսութեան սեղանին վրայ նետեր են որ ծախուի ազգային պաշտպանութեան գործին համար, եւ իրենց զաւակների թեւէն բռնելով՝ ոգեւորուած եւ ոգեւորիչ խօսքերով իրենց բերեր յանձներ են Ազգային խորհուրդին զինուորագրելու համար. փափկասուն օրիորդներ իրենց հագուստի ու հանգիստի ծախսերը յանկացուցեր են զինուորական սպէտքերին, մանուկներ իրենց ուտեստի եւ գրօսանքի ծախսերը խնայելով նուէր դրկած են՝ գործնականապէս յորդոր կարդալով լրագիրներին մէջ իրենց հասակակիցներին որ իրենց օրինակին հետեւին, ուսանողներ դպրոցը թողլով պատերազմի դաշտը գնացած են, ուսուցիչներ դեկտ. 19/1 ժող.ին ընդհանուր ժողով մը գումարելով Թիֆլիսի Յովնանեան վարժարանին մէջ Տ. Յ. Տ. Միրաքեանի նախագահութեամբ, որոշեր են որ 19-39 տարիք ունեցող ուսուցիչները զինուորագրուին հայկական պահեստի 3րդ գնդին մէջ եւ վարժուհիներն ալ աշխատին իրենց վերաբերեալ պատերազմական գործերի մէջ։ Այդ որոշումների գործադրութեան կոմիտէին մէջ մտեր են տիկին Ա. Յակոբեան-Ջաւարեան եւ տիարներ Ս. Աւետեան, Մ. Աբեղեան, Ստ. Կանայեան եւ Ց. Աղաքար։

Մեր ռուսահայ ամէնէն նշանաւոր բանաստեղծներէ մին՝ Տ. Յ. Թումանեան, որ Կովկասի Հայ գրողների Միութեան նախագահն է միանգամայն, զօրավար Անդրանիկին դրկած է հիանալի անձնուիրութեան նամակ մը որի պատճէնը «Հայաստան» լրագրէն առնելով կը դնենք Արմէնիայի այս թուին մէջ։

Վերջապէս, մեր ընթերցողներին գոնէ թեթեւ գաղափար մը տուած լինելու համար Հայերի ազատասիրութեան եւ ինքնապաշտպանութեան այդ ներսական եռանդին եւ ջանքերին վրայ, ներեւ նմոյշ կարտատպենք այստեղ մի քանի հատւածներ Թիֆլիսի հայ թերթերէն որոնք մինչեւ 1918 յունվար ամսի սկիզբները եղածներին վրայ տեղեկութիւններ բերած են մեզ։

ԹԻՒՐՔԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

(Շաբաթական տեսութիւն «Հորիզոն»ի)

(1917 դեկտ. 23,5 յունվար 1918.)

Հայաստանը այս պահուս մեն մինակ կանգնած է իր թշնամու դէմ յանդիման, ու վայրկեան առ վայրկեան սպառնալի է ճակատագրական այն մեծ ու աշխարհական կատաստրոֆը, որ պիտի պայթի մեր երկրի վերապրողներու գլխուն և այս անգամ, գուցէ, վերջնական ընաջնջման ենթարկէ հայ ժողովուրդը՝ իսպառ ու աւեր անապատի վերածելով միամամանակ մեծ աղէտէն ետք վերապահած բոլոր ծիլերն ու բողբոջները։ Զինադադարը կնքուած է. բայց արդէն, ինչպէս ուրիշ հեռաւոր թիկունքի, առաւել չափերով նաև բուն երկրի, ռազմաճակատի թիկունքի մէջ կը խլրտան թշնամու ջերմօրէն դաշնակից տարրերը և կը ստեղծեն բազմաճակատ կռիւ անօգ ու միամինակ մնացած հայ ժողովրդի համար։ Ճիշդ է նըկատուած, որ զինադադարը պայմանական ու շատ չնչին արժէք միայն ունի և ամենէն անպիտան ու անտեղի դէպքը կարող է պատրւակ հանդիսանալ թիւրք բանակին համար՝ վերսկսելու արիւնոտ կռիւը։

Այդ պատրւակը, զոր շատերը կարող էին չի նախատեսել ու չերևակայել անգամ, արդէն կատարուած փաստ է և Պօլսոյ թուրքական իշխանութիւնը յայտնած է, որ «Հայերը բանութիւններ գործ կը դնեն և մինչև անգամ կը կտորեն Հայաստանի ռազմաճակատի թիկունքը գտնուող խոլամ ազգաբնակութիւնը։ Կը հրահանգուի, ուրեմն, սանձահարել Հայերը, այլապէս կարող է խախտուել զինադադարը»։ Այս և նման հազարումէկ յերիւրանք ու զրպարտութիւն առիթ փնտռելով, թշնամին կարող է հենց առաջին պատեհութեան, երբ ինքզինք քիչ պատրաստ կը զգայ ու մանաւանդ կազմակերպուած իր մեր թիկունքի դաշնակիցները, ոչ միայն կը խախտէ. անուանական զինադադարը, այլ նաև սանձարձակ ու տիրական կը գործէ իր աւերն ու նախճիրը։

Երկիրը առ այժմ մնացել է մենակ ու ինքն իրեն։ Սակայն ինչ որ մխիթարական ու ոգևորիչ է, հօն յեղափոխական ժողովուրդը վայրկեանի իր լըջախոհ ըմբռնողութեամբ, վտանգի բովանդակ լըջութեանը գիտակից, և յեղափոխական աննահանջ տրամադրութեամբ, յամառօրէն ու անձնա-

զոհ փարած է հայրենի հողին՝ վեր՝ ջին անգամ ուխտելով կամ մեռնիլ, հայրենի հողի վրայ և կամ ազատ տեսնել զայն։

Լքումի ու յուսաբեկութեան այս մռայլ օրերուն, երբէ՛ կայ նշոյլ մը ազնուութեան ու յոյսի, այդ ալ, անտարակոյս, հայրենի երկրի խորքը պայծառացող մարտական տրամադրութիւնն է, որ երթալով կը ծաւալի ու կը խոյանայ, տակաւ դառնալով դիմադրական հզօր պատնէշ ու խարիսխ հայրենիքի պաշտպանութեան ու փրկութեան։ Երկրէն ստացուած վերջին շաբթուան տեղեկութիւնները, ճիշտ է, մռայլ են ու ահաւորապէս յուսահատական ռուս բանակի ուղղառնական՝ թշնամիի վերաբերմամբ, բայց խարսպէս յուսադրիչ ու հերոսական՝ վերաբնակ ժողովուրդի մասին։ Երզնկայէն կարին ու մինչև հեռաւոր Վանի սահմանները, Հայաստանի ռազմաճակատի երկարութեամբ ու խորութեամբ, վերաբնակ հայութիւնը չի ցուցադրեր ոչ մէկ յուսաբեկում ու նահանջի ազդակ։ Ամէն տեղ տա՛ռնակ հազարներով դատարկուած դիրքերը կը մտնեն սեփական պարզ, բայց յեղափոխական կեցուածքով հայ մարտիկները ու թէև նուազագոյն թուերով, այնուամենայնիւ կը պահեն ու պարապ չեն ձգեր դիրքերը։ Վանի շրջանն, օրինակ, ամբողջ զինուորութեան տարիք ունեցող բնակչութիւնը սիրայօժար ինքզինք տրամադրած է ու կը համարէ հայ զօրք։ Զինակոչի ցուցակագրումը կատարուած է որդէն և հարիւրեակներով երիտասարդներ փութացեր են անմիջական ճակատ, դիրքերը հոկելու։ Ալաշկերտի շրջանի հայութեան տրամադրութիւնն ևս ուժեղապէս բարձր է, և հոն ևս երիտասարդութիւնը արդէն մտած է զէնքի տակ։ Հոն պահանջ դրուած է պարտադիր զինուորութեան, որուն կը մասնակցին անխտիր։ Հերոսական օրինակներ կուտայ, մանաւանդ, Խնուսի շրջանի վերաբնակ հայութիւնը։ Հոն, կարելի է ըսել, տարիէ մը աւելի է որ հայկական մարտական խումբերը կը հոկեն դիրքերը։ Հիմա օրհասական վտանգին հանդէպ մարտական այդ խումբերը աւելի բազմացեր են և կը պահեն Խնուսի ճակատը աւելի ամուր, որքան կանոնաւոր զօրքը կը պահէր մանաւանդ մը։ Խնուսի շրջան կը պատրաստուին նորանոր խումբեր, և որոշ հնարաւորութիւններ ստեղծելու պահուն, Խնուսը կը դառնայ հայկական ռազմաճակատի ամենէն ամուր պատնէշներէն մէկը, ուր թշնամին չպիտի փորձէ բնաւ արշաւել։ Բասենի շրջանէն ևս մթիթարական լուրեր կը հասնին։ Պարտադիր զինուորութիւնը հոն ալ աբձագանք գտած է և վերապրող ժողովուրդը միայն զէնքի ու զօրքի մէջ կը գտնէ իր ֆիզիքական գոյութեան պաշտպանութեան հնարաւորութիւնը։ Մամախաթունի շրջանին մէջ, զանգաղաբար, զօրքը կը գործէ աւելի ու նախճիր, փճացնելով ամէն ինչ և ոչնչացնելով զէնք, մթերք ու պահեստ։ Բայց հոն ևս դիմադրական խումբեր չեն պակսիր, ափ մը ժողովուրդ փարած է զէնքին՝ պատիւով պաշտպանելու կամ մեռնելու ի խնդիր։ Կարինի և Երզնկայի շրջանը հանրածանօթ է՝ շնորհիւ հրապարակային զեկոյցներու։ Հայկական ռազմաճակատի կարևոր հանգոյցն են կարինն ու Երզնկան և հոն է, որ պիտի ամրացուին երկրի պաշտպանութեան ուժերը։ Երզնկայի մէջ կը գործէ Մարաղ, աննման ու հերոսական ճիգերով, որու ներկայութեամբ խանդավառ ու յեղափոխականօրէն կազմակերպ վերաբնակ հայութիւնը կընէ ինչ որ հնար է և կարելի է ինչքան կարող է։ Թիկունքէն անընդհատ հասնող ուժերը տակաւ կամրացնեն Կարինի ճակատն ևս և թե ու թիկունք կը հանդիսանան հեռաւոր մարտնչող բուռ մը քաջերուն և յեղափոխական գործիչներուն։

Պարսկաստանի ճակատը, որ առաջապէս նոյնքան և ճակատագրական նշանակութիւն ունի, կը պահի առայժմ։ Հոն տարբեր կամաւորական գունդերը, որոնք հեռագիրներ կը ստանան և կուժեղանան, կարող են ամուր նեցուկ հանդիսանալ թէ՛ պարսկական ճակատի պահպանման և թէ թիկունքային աւերիչ ու խառնակիչ տարրերու զսպումին։ Պարսկահայութիւնը իր լուսաւոր պիտի բերէ այդ ճակատի պաշտպանութեան գործին։ Պարսկաստանի ճակատը ունի նաև այն մեծ ու հերթական նշանակութիւնը, որ անմիջական նեցուկն է Մուսուլի ուղղութեամբ արշաւող անգլիական բանակին։ Պարսկաստանի ուժեղացած կամ դէթ ապահով ճակատը միայն կարող է ամուր յենարան ու ներշնչումն, ուժ հանդիսանալ, որ անգլիական բանակները առանց կասկածանքի շարունակեն իրենց յառաջխաղացումը և օրերու ինդիր դարձնեն Մուսուլի և Թբիլիսի այլ քաղաքներու գրաւումը։ Անգլիական բանակի այդ յառաջխաղացումը և Մուսուլի գրաւումը մեծապէս կանդրադառնայ հայկական ռազմաճակատի կացութեան վրայ և դէթ որոշ ժամանակով ազատ չունչ քաշել կուտայ երկրի և թիկունքի ժողովրդին՝ ստեղծելով միջոց և հնարաւորութիւն կազմակերպելու։ Իր ընդհանուր դիծերով երկրի ժողովուրդը, անշուշտ, ներկայիս կապրի իր պատմութեան ընթացքին ամենէն դարհուրազին ու ամենէն ողբերգական պահը, բայց կացութիւնը այնքան ալ վատթար ու յուսի չի մնար, եթէ երկրի ժողովուրդի հերոսական ընթացքին հետևէ նաև թիկունքի հայութիւնը ու իր հաւաքական բոլոր ուժերով, հնարաւորութիւններով ու մանաւանդ զոհողութեամբ լեցնի երկիրը և կազմակերպէ հայրենիքի պաշտպանութեան գործը իբրև գերագոյն ու սրբազան գործ, որու միակ յաղող ու արագ ընթացքէն կախուած է ժողովրդի գոյութեան ինդիրը։

Յովհ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻՆ

Սիրելի Անդրանիկ,

Ահաւոր մոմենտի առջև ամէն մարդ պէտք է ընդհանուրի սեղանին բերի, ինչ որ ունի և կարող է, թէ վերահաս վտանգը կանխելու և թէ բաղձալի խաղաղութեանը հասնելու համար։

Ես չորս տղայ ունիմ, չորսն էլ երկրի կառավարութեան, Ազգային Խորհրդի և Քոմիտատութեան տակ են, իսկ չորս աղջիկս էլ պատրաստակամ զնում են թիկունքի աշխատանքներին ինչի որ ընդունակ կը լինեն։ Ես էլ, անշուշտ, որանից թանկ ոչինչ չունեմ, հետևաբար ոչինչ չեմ խնայիր, միայն թէ կարողանանք բոլոր ազնիւ ժողովուրդների և ազատասէր հոգիների հետ միասին յետ մղել վերահաս վտանգը և պաշտպանել ամէնքիս սրբազան իրաւունքներն ու ազատութիւնը։ Ես անսասան հաւատարիմ քո՝ շատ փոթորիկների մէջ ձեռք բերած փորձառութեանը, վառ հայրենասիրութեանն ու ազատասիրութեանը, այլև բնական մարդասիրութեանը ու զինուորական դարձ տաղանդին, և պատրաստ դալու ե՛ր և ուր կը կոչի քո եղբայրական ձայնը՝ համբուրում եմ հերոսական ճակատդ։

Միշտ քո ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Յ. Գ.— Սրա հետ միասին, որովհետև ես էն կարծիքին եմ, որ ամէն մի հայ այժմ պէտք է իրեն դնի կամաւոր ատրքի տակ, պարտաւորւում եմ ամսական հարիւր ռուբլի տալ էս նպատակով մեր ընդհանուր զանձարանին։

ՆՈՅՆ

Ծ. Խ.— Պ. Յովհ. Թումանեան միւնոյն յայտարարութիւնը ըրած է նաեւ Ազգային Խորհուրդի առաջ։

Կը խնդրուի բոլոր հայ թերթերէն արտատպել այս նամակը։

(Հայաստան)

* * *

Ամերիկայի յայնորդ թուին մէջ կը դնենք Հայ սպայի մը շատ սրտառուչ կոչը՝ կովկասցիներին ուղղուած։

ՏԵՂԱԿԱՆ

Վաղը, հինգշաբթի (մայիս 13), Քրիստոսի Համբարձման տօնը լինելով, առաւօտեան ժամը 10ին հայ մատուռին մէջ (Rue Saint-Jacques, 96) կը սկսի ժամերգութիւնը և յատկապէս Ս. պատարագ կը մատուցուի և քարոզ կը խօսուի։

Կը մասնակցի այս ի դիտութիւն հայրենի աւանդութիւններն ու յիշատակները պահպանել ուզող եկեղեցասէր ազգայիններին։

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Մարսիլիա, 6 յունիս 1918

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Մասնաժողովը զոհութեամբ կը մատնացուցանէ թէ Մարսիլիոյ հայ Տիկնանց ձեռամբ ի նպաստ Գալիպոլի Ազգային Հանրերձարանին սկսած հանգանակութեան սիրայօժար կը մասնակցին Մարսէյլաբնակ ազգայիններ որոնց առաջին ցանկը կը հրատարակուի շնորհակալութեամբ։

Հ. Բ. Ը. Միութեան
Մարսէյլի Մասնաժողովոյ
Ատենապետ
Ս. Հ. ԿԻՒՄՇԵԱՆ
Ատենադպիր
Մկրտիչ ՏԷՐ ԱԹԱՆԱՍԵԱՆ

Ցանկ նուիրատուաց

Ազգատէր մմ 500 ֆրանգ։ Ս. Հ. Կիւմշեան, Գ. և Յ. Սահակեան և Մ. Թէքէեան 300ական ֆր.։ Տիկին Ա. Սելեան և Տիկին Վ. Թիւրապեան 200ական ֆր.։ Տիկին Գանձիկ Յ. Կարապետեան 150 ֆր.։ Արամ Թիւրապեան, Գ. Զաքարեան, Յակոբ Տօնիկեան, Վրդանէս Գաղարեան, Յ. Պալիայեան, Սողոմոնեան եղբարք և Տիկին Ֆ. Ս. 100ական ֆր.։ Տիկիններ Ասթինէ Ժիւէռի, Ա. Յ. Պալիայեան, Ն. Մութաֆեան և Հայրուհեանց 50ական ֆր.։ Մ. Գարթանճեան և Կարապետ Մութաֆեան (antiquaire) 50ական ֆր.։ Տիկին Զիլչիեան 40 ֆր.։ Պօղոս Հաճինեան և Ամն 20ական ֆր.։ Տիկիններ Ե. Շահին, Ա. Ն. Սիրունեան և Մ. Եր. Թորոսեան 20ական ֆր.։ Մը-կըրտիչ Բէօսէեան, Սահակ Կէմալմազեան Բէմաթցի և Տիկին Տիրուհի Ազանեան 15ական ֆր.։ Պետրոս Զամարեան, Օ. Կիւլէսէրեան, Բարսեղ Պետրոսեան, Սեղրակ Սարաֆեան, Գ. Ղևոնդեան և Տիկին Սահակեան 10ական ֆր.։

Գումար 3.195 ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱՁՈՒՐԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ

Սոյն վերնագրի տակ կը կարդանք Ամերիկայի «Հայրենիք» օրաթերթին մէջ հետեւեալը, խմբագրութեան կողմէն գրուած։

Վերջերս Մարսէյլ հրատարակուող «Արմէնիա» շաբաթաթերթի մէջ անհամ վիճաբանութիւն մը ծայր տուած է, որու պատճառ եղած է, դժբախտաբար, Ամերիկայէն մեկնած հոգեւորական մը — արքեպիսկոպոս Մուշեղը։ Այս եպիսկոպոսը յայտարարած է այնտեղ, որ ինք իր հանդիսաբը թողլով և լայնատարած ծովերը կտրելով կերթայ Պաղեստինի առաջնորդ դառնալու, մինչ իրեն պաշտօնակիցները երբէք չեն փորձած այդպիսի բան մը, և թէ ինք՝ այդ «գերագոյն» զոհողութեան յանձնառու եղած է «փրկելու համար եկե-

ղեցականութեան պատիւը քարոյական անանկութեան ենթարկուելէ։»

Իրօ՞ք Մուշեղ եպ. այդքան մեծ զոհողութեան յանձնառու եղած է՝ մինչև անգամ իր կեանքը զոհելը աչքը առնելով — այդ մասին աւելի լաւ ծանօթութիւն ունին այստեղ՝ այդ խնդրին ամենէն շատ տեղեակ եղողները։ Բայց հին խնդիր է այդ, և մենք չենք ծանրանար այժմ ատոր վրայ՝ նոր լուսաբանութիւններ տալու համար մեր կողմէ, քանի որ «Արմենիա» չափազանց վրդովուած կզբաղի այդ մարդով։ միայն ըսենք որ, այդ շնորհաղուրկ եպիսկոպոսը այստեղէն մեկնեցաւ գլխիկոր՝ զայրոյթի մէջ պահելով մինչև վերջը բոլոր անոնք՝ որ իր հետ դժբախտաբար գործ էին ունեցած։ Շաբաթներ առաջ ալ, երբ այստեղ լսուեցաւ թէ Ազգային Պատուիրակութիւնը նշանակեր է այդ եպիսկոպոսը իբրև պետ՝ Ամերիկայէն մեկնող այդ փոքրիկ խմբակին որպէսզի երթար Պաղատատ աշխատելու, իսկոյն, այստեղի Ազգային Միութիւնը թէ նամակով և թէ հեռագրով իմացուց Պողոս փաշայի, որ Մուշեղ եպ. Մ.եան ներկայացուցիչը չէ երբէք և իբրև այդպիսին չյանձնուի անոր պաշտօնը։ Միութեան այդ հեռագիրը Պողոս փաշային տրուած, կերթար լրոռելեայն յայտնելու Պատուիրակութեան պետին, որ Մուշեղ եպ. չի վայելեր իր համակրանքը, արժանի չէ ոչէ պաշտօնի, և ուրեմն, ինքն ալ չսխալի և անոր նոր վարկ չբանայ։

Արքեպիսկոպոսի գրելու ամբարտաւան ձևը վիրաւորած է, այնտեղ ևս, շատերը։ Աբէլ Աբեղան պատասխանած է անոր յօդուածով մը, և եպիսկոպոսը ատոր վրայ աւելի կատղած, շատ անպատշաճ որակումներով յարձակած է աբեղային վրայ, յայտարարելով որ այդ աբեղան դեռ յօդուածագրութիւն ընել չդիտեր։

«Արմենիա»ի խմբագրութիւնը այդ առթիւ, երկրորդ յօդուածի մը մէջ, այսպէս կը գրէ.

Տօքթ. Աբէլ Աբեղան յօդուածագիր լինելու կարողութեան համար պէտք չունի վկայագիր ստանալու արքեպիսկոպոս Մուշեղէն, որ իր ամբողջ գրական կեանքի մէջ ցոյց տուած է թէ կանոնաւորապէս վիճաբանիլ չգիտեր, այլ իր ընդդիմաբանի վրայ կը յարձակի նախատինքներ տեղալով եւ անոր ըսածները խեղաթիւրելով։ Ա.րդէն Ամենայն Հայոց Վեհ. Կաթողիկոսը Աբէլ Աբեղան, իբրեւ յարմարագոյն եկեղեցականներէ մին, իրաւագիտութիւն ուսանելու համար Եւրոպա դրկելէ առաջ, իր լատուկ կոնդակովմոր պաշտօն յանձնած էր Էջմիածնի պաշտօնական թերթն եղող «Արարատ»ի խմբագրութեան մէջ, որով ոչ միայն յօդուածներ կը գրէր նա, այլեւ ուրիշների գրածներն ալ ի հարկին սրբագրելու պաշտօն ունեցած է։

Ուրիշ թիւի մը մէջ «Արմենիա»ի խմբագրութիւնը. խմբ. ծանօթութեան մը մէջ, կը գրէ կարմրած դէմքով, թէ ի՛նչպէս կարելի է հանդուրժել, որ բարձրաստիճան հոգևորական մը այսքան անմաքուր և խայտառակ բառերով աշխատի ծաղրու ծանակի առարկայ դարձնել իր հակառակորդները։

Այստեղ դիտել կուտանք մեր հեռաւոր պաշտօնակցին թէ՝ տակաւին ինք չի ճանչնար այդ «նշանաւոր» եպիսկոպոսը և չի ալ գիտեր թէ անոր բառարանը ո՞րքան հարուստ է փողոցային հայհոյանքներով։ «Ատրծոյ ընտրեալ» այդ հոգևորականը երբ կը մեկնէր այստեղէն, իր հաշիւներուն մէջ խոշոր սխալներ գրանողլիազօր յանձնախումբի մը անդամները կորակէր «սապատաւոր», «խզունջ», «բաղնեպան», «կովարած», «վառապան», «ջատուկ» և այլ անմաքուր, զարհուրելի բառերով (տես 1917 հոկտ. 27ի թռուցիկը Մ. եպիս.ին)։ Փողոցային լրբուկ հայհոյանքներու այս քարոզիչներն են ահա որ ազգին պատիւը վեր պիտի բռնեն։ Վա՛յ այն ժողովուրդին, որ այսպիսիները իրեն առաջնորդ կունենայ։

Որքա՜ն տակաւն կը շահին այն մարդիկն ու համայնքները, որոնք թոյլ չեն տար այդպիսիի մը, որ իր «ծառայութիւնը» մատուցանէ։

ՄԱՆԿԱՆ ՄԻՍ ԾԱԽՈՂ ԹԻՒՐՔ ՄԸ

Կ.պոլսէն Վիէննայի գծով Պէրն (Սիւիս) հաղորդուած հեռագիր մը կիմացնէ որ Մուսուլի (Միջագետք) մէջ շարք մը սոսկալի ոճիրներ երեւան եկած են։ Ժամանակէ մը ի վեր շատ մը մատղաշ աղջիներ կանհետանային և կարելի չէր լիներ անոնց հետքը գտնել։ Այդ մասին հարցաքննութիւն բացուելով, ուսեստեղէն ծախող թիւրք արաբ մը ձերբակալուեցաւ որ այդ փոքրիկ աղջիներ կառևանդէր, զանոնք կը սպաննէր և անոնց միսը շուկայն կը ծախէր։ Այդ հրէշ ոճրագործը մահի դատապարտուեցաւ։ Դահճին յանձնուած միջոցին բաղմաթիւ կիներ մէկտեղ եկած փորձեցին ձեռք անցուցեալ այդ հրէշը և տեղնուտեղը իրենց ձեռքով լինչել։

ԴԱՇՆԱԿԻՑ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Դաշնակից երեք երկիրներուն, Ֆրանսայի, Անգլիայի և Իտալիայի վարչապետները, յունիս 3ին վէրսալը գումարուած իրենց նստի մէջ, համաձայնեցան հետեւեալ երկու յայտարարութիւններն ընելու.

«Բոլոնիա.— Միացած և անկախ և դէպի ծովը ազատ մուտք ունեցող Բոլոնական տէրութեան մը հաստատումը՝ հաստատուն և արդար խաղաղութեան մը և Եւրոպայի մէջ իրաւունքի տիրապետութեան պայմաններէ մին կը կազմէ։

«Զէգօ Սլովաքներ եւ Եուկօ Սլաւներ.— Դաշնակից կառավարութիւնները զոհութեամբ նշանակութեան առած են Միացեալ Նահանգներու պետութեան քարտուղարին յայտարարութիւնը և կը փափաքին իրենք ալ անոր ձայնակցիլ, յայտնելով իրենց ամենաջերմ համակրութիւնը չէքոսլովակ և եուկոսլաւ ժողովուրդներուն դէպի ազատութիւն ունեցած ազգային բաղձանքներին համար։»

Իսկ Հայաստանը՞... Որի՞ պէտք է հարցնել պատասխան ստանալու համար այս մասին...։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գերմանների յարձակողականը սկսած էր Թուլնալ վերջերս և Ֆրանսացիներն ու Անգլիացիներ հետզհետէ կը շակէին իրենց կորուսած դիրքերը, յետ մղելով Գերմանները, գերիներ բռնելով և յառաջանալով զանազան կէտերի վրայ։

Բայց Գերմանները նոր ոյժեր ստանալով և մեծ պատրաստութիւններ ընելով, նորէն ուժգին յարձակողական մը սկսան յունիս 9ի կիրակի առաւօտ։ Առաջուց երկար թնդանոթաձգութեամբ աւերակ դարձուցած էին իրենց արշաւելիք վայրը։ Ֆրանսական զօրքերի հրամանատարութիւնը չուզելով ի զուր թնդանօթի բերանը տալ իր հետեւակազօրքերի մեծ մասը, խոհեմութեամբ վարուած էր այդտեղ։ Բայց երբ թնդանօթաձգութենէն յետոյ գերման հետեւակազօրքը սկսաւ Մօնտիտիէի և Նուայօնի միջև փարիզ տանող ճանբան յառաջանալ որ իր գլխաւոր նպատակակէտն է, ֆրանսական հետեւակազօրքը քաջաբար դիմադրեց իրեն և ոչ միայն չթողուց աւելի յառաջ անցնիլ, այլ և տեղ տեղ յաջողեցաւ յետ մղել։ Գերմանների կողմէն յարձակողական կատաղութիւնը սաստիկ է։ բայց Ֆրանսացիների կողմէն ալ դիմադրութիւնը ուժգին և դիւցազնական եղած է այնպէս որ արդէն իսկ կարելի է ըսչակել թէ այս անգամ ալ Գերմաններին մեծ պատրաստութիւններով սկսած յարձակողականը իրենց մարդկային մեծ կորուստներ միայն պիտի պատճառէ, առանց հասցնելու իրենց նպատակին։

* * *

Ամերիկեան զօրքերը Ֆրանսական ռազմաճակատին վրայ սկսած են արդէն իրենց քաջութեան ապացոյցները տալ։ Թէև նորավարժ, լաւ կրթուած և փորձառու հին զօրքերի պէս կռիւներ ունեցան Գերմաններին հետ մի քանի անգամ և ցոյց տուին անոնց որ մօտիկ ապագայի մը մէջ երբ իրենց թիւը բազմանայ, Գերմանիան իրեն դէմ պիտի ունենայ Ռուսիաէն շատ և շատ աւելի ահռելի և դիմացկուն հակառակորդ մը, որ պիտի յաջողի վերջապէս թուլացնել և տկարացնել զինք։ Ասոր համար է որ Գերմաններն ալ կը փութացնեն իրենց յարձակողականը, դեռ Ամերիկացիները մեծ բազմութեամբ չհասած։

Այս վերջերս ալ, յունիս 4ին, ամերիկեան զօրքերը յաջողեցան գադրեցնել գերման զօրքերի յառաջացումը որոնք կը ջանային թափանցել Վէօյիի անտառին մէջ։ յետոյ իրենք քաջաբար հակայարձակումը ընելով, Գերմանները յետ քշեցին դէպի այդ անտառի հիւսիսակողմը։

Մարնի ճակատին վրայ, գերման զօրքերի վաշտ մը որ յաջողած էր սպրդիլ անցնիլ այդ գետի ձախ ափին վրայ Ժօլկոնի կողմը, ֆրանսա.-ամերիկեան զօրքերը յետ քշեցին և նետեցին զայն գետին միւս ափը։ մեծ կորուստներ պատճառելով անոր և հարիւրի չափ գերի ալ բռնելով։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

ԾԱԽՈՒ ԳԻՐՔԵՐ

Արմենիայի խմբագրատան մէջ ծախու կը գտնուին, ի միջի այլոց, և հետեւեալ գիրքերը, որոնց արժէքները նշանակուած են իրենց առջև։

Մարսէյլէն դուրս ղրկելու ճանապարհածախքը գնողին վրայ է. ուստի հաշուի դիւրութեան համար կը նշանակենք թէ Մարսէյլի մէջ ծախուելու գիները և թէ փոստով ուրիշ քաղաք ղրկուելու գիները։ (Այս վերջինները փակագծի մէջ դրուած ներն են։) Արժէքը կանխիկ չստացուած գիրք չղրկուիր։ Արձանագրուած (recommandé–registered) ծրարով ստանալուղողները պէտք է 25 սանտիմ աւելի ղրկեն իւրաքանչիւր ծրարի համար որ 2 քիլօէն աւելի պէտք չէ կշռէ։

Գանթարեան — Բառգիրք Գաղղիերէն-Հայերէն-Տաճկերէն հայատառ. ճոխացած Բ. տպագրութիւն. 1912։ Մանրատառ երկլեզեան 1238 երեսներէ բաղկացած ստուար գործ մը։ Ֆրանսերէն իւրաքանչիւր բառի հնչումը հայերէն տառերով ալ դրուած է։ Գին 8 ֆրնգ. 50 սնդմ.։ Մարսէյլէն դուրս՝ ճանապարհածախքով 9 ֆր. և 75 սնդմ.։ Ցանձնարարուած (recommandé) ծրարով 10 ֆր.։

Հ. Ա. Գոնտաքճեան. — ԲԱՌԴԻՐՔ ԳԱՂԴ.-ՀԱՅ.։ Վենետիկ Ս. Ղազար 1914։ Գին 1 ֆր.80 (2)։

(Գրպանի փոքրագիր բառարան մ'է 716 երեսներէ բաղկացած, ժամանակին և ֆրանսերէն գրէթէ բոլոր գործածական բառերը պարունակող. վերջը դրուած է նաև անկանոն բայերի խոնարհումը։)

Հ. Ա. Գոնտաքճեան. — ԳՐՊԱՆԻ-ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅ-ԳԱՂԴ.։ 1914։

(Մանր տառերով ու մաքուր տպագրութեամբ 360 երեսներէ բաղկացած բառգրքոյկ մ'է որ 5.000ի չափ բառ կը պարունակէ և վերջն ալ ընտանեկան կարգ մը խօսակցութիւններ դրուած են, ֆրանսական բացատրութեան ոճերին ծանօթացուցնելու համար) 1 ֆր. 70 (1,90)։

Գործնական Քերականութիւն ֆրանսերէն լեզուի Աշի ոճով. 7րդ տպագր. յաւելուածներով. 1910։ Ա. մաս 2 ֆր. և 40 (ճնպրծիքով. 2 ֆր. և 60 սնդմ.)։

Նոյն Բ մաս 1 ֆր. և 60սնդմ. (ճ. 1ֆր. և 70 սնդմ.)։

ՏՆՕՐԷՆ — ԽՄԲԱԳԻՐ
Մ. ՓՈՐՓՈՒՂԱԼԵԱՆ
ՄԱՐՍԷՅ.

Հայերէն Տպարան Մ. Փորբուղալեանի
Le Gérant: François CARRIERE.
Marseille. — Imprimerie du Midi